

Pranešimas

JASMINA NINKOV (Serbija)

*Belgrado miesto bibliotekos direktorė. IFLA Didžiųjų miestų
bibliotekų sekcijos komiteto narė (2011–2019 m.)*

Kontaktai:

El. paštas: direktor.bgb@gmail.com

Belgrado miesto bibliotekos svetainė: <http://www.bgb.rs>

**„BIBLIOTEKA VISIEMS!“ BIBLIOTEKOS VAIDMUO KURIANT
ĮTRAUKIĄ VISUOMENĘ – PROGRAMOS IR PASLAUGOS
NEĮGALIESIEMS BELGRADO Miesto BIBLIOTEKOJE IR KITOSE
SERBIJOS BIBLIOTEKOSE**

Keletas faktų apie Serbiją: Europos pietryčiuose; plotas – 88.361 km²; gyventojų sk. – 7.498.000; sostinė – Belgradas.

Keletas faktų apie Serbijos bibliotekų sistemą: Nacionalinių bibliotekų – 2; akademinių – 214; mokyklų bibliotekų – 1553; specialiųjų – 267; viešųjų (su filialais) – 564. Registruotų skaitytojų – 548.079 (iš jų 233.475 vaikų ir 314.604 suaugusiųjų); bibliotekose dirba 1994 darbuotojų; bendras fondas – 13.934.530 knygų, 61.509 serialinių leidinių, 545.887 kitokio formato leidinių. Serbijoje veikia dvi bibliotekų asociacijos.

Dokumentai, kuriais savo darbe vadovaujasi Serbijos bibliotekos: Bibliotekininkystės ir informacijos veiklos įstatymas (2012 m.), Leidybos įstatymas (2012 m.), Retų leidinių ir knygų įstatymas (2012 m.), Autorių teisių įstatymas, Duomenų apsaugos įstatymas, Neįgaliųjų diskriminacijos mažinimo įstatymas. Svarbi nuostata: „Įstatymas numato, jog kiekvienoje savivaldybėje privalo veikti viešoji biblioteka“.

Pirminės funkcijos: bibliotekų tinklo plėtra (statistika, metodinė pagalba ir mokymai, kontrolė, analizė, centrinis bibliotekų registras, mokymasis darbo vietoje, sistemos tobulinimo priemonės). Centralizuota, tinklo plėtrai svarbi veikla: jungtinis katalogas, koordinuojamas skaitmeninimas, valstybinis knygų pirkimas.

Belgrado miesto bibliotekos infrastruktūra: centrinis bibliotekos pastatas su 7 kitose miesto vietose veikiančiais jos skyriais, 14 savivaldybės bibliotekų su 53 filialais, 2 atskiros vaikų bibliotekos. Tai didžiausia Serbijos viešoji biblioteka. Plotas – 13.000 m² Kolekcija – 1.8 mln. vienetų. Registruotų skaitytojų – 155.000. Bibliotekoje yra 12 skyrių, 275 darbuotojai. Biblioteka įkurta 1931 metais.

Belgrado miesto bibliotekos kultūrinės programos. Jų yra 3.500. Biblioteka turi galeriją, *American corner*, yra parengusi programą vaikams, vykdo projektus.

Skaitmeninė įtrauktis. Projektas rėmėsi bibliotekos rinkodaros skyriaus atliktu tyrimu. Belgrade gyvena apie 27 000 vyresnių nei 65 m. žmonių. Tik 10 % iš jų yra bibliotekos lankytojai. Skaitmeninio raštingumo mokymai yra labai populiarūs, visuomet yra laukiančiųjų sąrašas. Mokymus veda bibliotekininkai. Po šio projekto vyresnio amžiaus skaitytojai dažniau lankosi bibliotekoje, naudojasi *online* šaltiniais informacijos paieškai, taip pat komunikacinėmis interneto priemonėmis bendrauja su artimaisiais ir draugais visame pasaulyje. Šio projekto sėkmė paskatino Belgrado miesto biblioteką tęsti šią veiklą ir įtraukti dar daugiau žmonių, kurie nepakankamai naudojami bibliotekos paslaugomis.

Apie projektą „65 plus“: jis pradėtas vykdyti 2010 m., tikslinė grupė – žmonės, nesinaudojantys bibliotekos paslaugomis. Projektas skirtas vyresniems nei 65 m. miestiečiams, jo metu atsirado nauja bibliotekos narystė – nemokamas skaitytojo bilietas, kuris leidžia nemokamai lankyti skaitmeninio raštingumo kursus ir gauti knygą „IT pradedantiesiems: praktinis vadovas tiems, kuriems virš 65“.

Belgrado miesto bibliotekos vaidmuo kuriant įtraukią visuomenę: biblioteka rūpinasi, kad neįgalieji, kuriems sunku naudotis plačiajai visuomenei skirtomis priemonėmis, viešųjų bibliotekų teikiama prieiga prie informacijos, galėtų tai pasiekti. Čia kalbama ir apie laikinai neįgalius žmones, pvz. patyrusius traumas per avarijas, taip pat asmenis, turinčius negalią dėl amžiaus.

Fiziniai sutrikimai reiškia ribotą judrumą, pasiekiamumą dėl pusiausvyros, ištvermės ir (arba) ūgio. **Jutimo sutrikimai** yra suprastėjęs regėjimas ir (arba) klausa. Terminas „**print disabled**“ taikytinas žmonėms su regėjimo, psichiniais ar fiziniais sutrikimais, taip pat disleksiją patiriantiems asmenims, kuriems kyla sunkumų skaitant įprastą spausdintą tekstą.

Žmonės su negalia yra pagrindinis tikslas visose e-įtraukties srityse. Viešųjų bibliotekų teikiamas paslaugas, jų prieinamumą ir pritaikymą neįgaliesiems galima suskirstyti į keturias pagrindines sritis: **1. fizinė prieiga** (prie pastatų, aptarnavimo punktų, darbo vietų, skaityklų, lentynų ir kt.); **2. intelektualinė prieiga** (prie informacijos laikmenų turinio, įskaitant galimybę įsigyti alternatyvaus formato medžiagas, pritaikytas darbo vietas ir specialią programinę įrangą); **3. bibliotekos darbuotojų mokymai dėl pagalbos neįgaliesiems**; **4. virtuali prieiga** (siekiant suteikti prieigą prie bibliotekos paslaugų tiems, kurie negali apsilankyti fiziniame bibliotekos pastate. Čia daug padeda savanoriai, kurie lanko neįgalius vartotojus jų namuose, taip pat yra virtuali prieiga).

Žmonės su negalia yra potencialūs bibliotekų lankytojai ir į juos reikia atsižvelgti, jei viešosios bibliotekos nori išlikti konkurencingos Senstant Europos gyventojams, vis daugiau vyresnio amžiaus žmonių patiria regėjimo ar kitus sutrikimus. Europos viešosioms bibliotekoms gresia pavojus, kad 10% europiečių bus prarasti kaip potencialūs bibliotekų lankytojai, jei nebus imtasi konkrečių veiksmų.

Sritys, kurias reikia tobulinti. Visų pirma, kiekvienam bendruomenės nariui turi būti suteikta fizinio pasiekiamumo galimybė – tiek tiems, kurie (laikiniai) turi mažiau galimybių vaikščioti ar orientuotis, tiek tiems, kuriems reikalingas neįgaliojo vežimėlis. Antra, bibliotekos turi sugebėti užtikrinti intelektinę prieigą, tiekdamas medžiagą alternatyviu formatu arba aprūpindamos specialia technine įranga, kad spausdintos publikacijos taptų prieinamos žmonėms, turintiems regėjimo ar skaitymo ir mokymosi sunkumų. Trečia, tam, kad bibliotekų darbuotojai suprastų neįgaliųjų poreikius, turi būti ugdoma suvokimo apie negalią kultūra. Mokymas apie negalios supratimą turi būti neatsiejama pradinio bibliotekininkų mokymo dalis bei nuolatinio darbuotojų mokymo dalis.

Mes gyvename netobulame pasaulyje, kuris yra labai įvairus. Neįgalieji turi teisę visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, teisę į socializaciją, priėmimą, pripažinimą, savigarbą, pažintinius ir estetinius poreikius. Biblioteka yra ideali vieta pažinimui ir mokymuisi. Kodėl biblioteka? Nes ji yra visiems: ji yra socialiai atsakinga, ji teikia paslaugas visuomenei, ji yra visiems vienodai prieinama, yra draugiška vartotojui ir skaitytojui. Biblioteka gali neįgaliesiems pasiūlyti interaktyvias programas, kurios padėtų jiems toliau naudoti savo turimus įgūdžius ir įgyti naujų.

Kokia buvo Belgrado miesto bibliotekos pradžia šioje veiklos srityje? Ribota patirtis ir žinios apie žmonių su negalia ypatybes ir problemas. Buvo vykdomos apklausos, tyrimai, renkama statistika, daromi interviu su ekspertais, medicinos personalu. Vykio defektologijos, psichologijos, pedagogikos mokymai. Taip pat labai svarbūs buvo kontaktai su įvairiomis neįgaliųjų organizacijomis ir asociacijomis – tai padėjo gauti praktinių patarimų ir sprendimų. 2010 m. Belgrado miesto biblioteka pradėjo bendradarbiauti su Belgrado mokykla vaikams turintiems intelekto sutrikimų; Specialiojo ugdymo fakultetu; Silpnaregų mokykla.

Projektas „Edukaciniai ir kūrybiniai užsiėmimai neįgaliesiems vaikams“. Užsiėmimų temos: vaikų teisės, ekologija, vaidyba, menas.

Biblioteka „Petar Kočić“ kartu su Aklyųjų ir silpnaregių asociacija: aktyvus, lygių teisių gyvenimo propagavimas; kultūros, sporto ir meno veiklų skatinimas.

Biblioteka „Milovan Vidakovič“ ir Humanitarinė asociacija „Vaikų globa“. Užsiėmimai „Biblioteka visiems“: poezijos skaitymai, piešimas, koncertai, „Apple Day“.

Biblioteka „Petar Kočič“ ir asociacija „Gyvename kartu“, biblioteka ir centras „Koloseum“ – lėlių teatras, skaitymo pamokos, pasakojimų užsiėmimai gestų kalba.

Trečiadienio užsiėmimai: biblioteka „Despot Stefan Lazarevič“, Socialinio darbo centras, Pagalbos psichikos sutrikimų turintiems asmenims asociacija „Delfinas“, Neįgalių vaikų ir jaunuolių dienos centras. Skaitymai; Kelionė su pasaka (vaikų su negalia skaitymo įgūdžių lavinimas, adaptuojant jų mokyklos programą).

Dramos užsiėmimai. Šioje programoje dalyvauja vaikai ir jaunuoliai, turintys gebėjimų vaidinti, rašyti, kurti dekoracijas ir kostiumus, plakatus, šokti.

Biblioteka „Petar Kočič“ ir centras „Koleseum“ rengia užsiėmimus bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams apie neįgaliųjų teises, apie tolerancijos neįgaliesiems ugdymą ir jų integravimąsi visuomenėje. Gruodžio 3 d., per Tarptautinę neįgaliųjų dieną, vyksta programa „Už gyvenimą be barjerų“, rodomi filmai apie negalią, Idriss Gabel filmas.

Biblioteka „Petar Kočič“ ir Žmonių su autizmo spektro sindromu centras rengia filmų peržiūras, muzikos užsiėmimus, meno užsiėmimus, pokalbių popietes.

Biblioteka „Jovan Dučić“ ir Neįgalių vaikų ir jaunuolių dienos centras rengia folkloro tradicijų užsiėmimus (moko austi, siuvinėti, supažindina su senoviniais amatais).

Šiljakovac. Stiprina ryšius tarp kartų ir žmonių su negalia. Lavina kūrybinius gebėjimus.

Apie paslaugų ir programų prienamumą neįgaliesiems kitose Serbijos bibliotekose:

Užice viešoji biblioteka. Projektas „Kultūra visiems“, projektas „Profil, Anfas, Halfprofil“ (2012 m.), projektas „Bibliotekos paslaugos akliesiems“ (2014 m.)

Požarevac viešoji biblioteka. Spec. įranga akliesiems (2010 m.)

Išvados. Žmonės su negalia yra didelė ir dažnai apleista mūsų bendruomenės dalis, neretai susiduriantys su ekonomine nelygybe, neraštingumu, kultūrine izoliacija ir diskriminacija švietimo bei užimtumo srityse. Socialinę neįgaliųjų integraciją geriausiai galima pasiekti per kultūrinę integraciją. Bibliotekos turėtų būti aktyvios ir pasiekti neįgaliuosius, taip paskatindamos jų visapusišką dalyvavimą visuomenės gyvenime. Bibliotekos skatina visišką neįgaliųjų įtraukimą į mūsų visuomenę, tapdamos jiems prieinamomis (tiek fiziškai, tiek virtualiai).